

SLAVENKA DRAKULIĆ

Patul Fridei

Traducere din limba croată de
Octavia Nedelcu

Această carte a apărut cu sprijinul oferit de TRADUKI, o rețea literară din care fac parte Ministerul Federal al Afacerilor Europene și Internaționale din Republica Austria, Ministerul Afacerilor Externe din Republica Federală Germania, Fundația Culturală Elvețiană Pro Helvetia, Grupul de Interes „Traducătoare Traducători” (Literaturhaus Wien) din însărcinarea Ministerului Federal pentru Artă, Cultură, Servicii Publice și Sport al Republicii Austria, Goethe-Institut, Agenția Slovenă de Carte, Ministerul Culturii din Republica Croația, Resortul pentru Cultură al guvernului Principatului Liechtenstein, Fundația Culturală Liechtenstein, Ministerul Culturii din Republica Albania, Ministerul Culturii și al Informației din Republica Serbia, Ministerul Culturii din România, Ministerul Educației, Științei, Culturii și Sportului din Muntenegru, Ministerul Culturii din Republica Macedonia de Nord, Ministerul Culturii din Republica Bulgaria, Târgul de Carte de la Leipzig, precum și Fundația S. Fischer.

traduki

În dimineața aceea de iulie, Frida s-a trezit devreme în patul ei din casa părintească. Lumina slabă de afară pătrunsesese deja în încăpere. Avusese o noapte neliniștită. S-a răscucit greoi, s-a ridicat în capul oaselor, sprijinită de pernă, și-a pipăit fața de parcă ar fi vrut să se asigure că încă mai e la locul ei. O vreme a zăcut liniștită privindu-și mâinile așezate pe cuvertură. Și-a trecut degetele prin păr — fața, părul, mâinile, toate acestea erau doar părți ale unui fost întreg. A încercat să se ridice, apoi a renunțat.

Nu avea forță. Nu avea stare.

Amputarea piciorului de anul trecut a fost cea de-a treizeci și doua operație, își spuse ea, în timp ce-și pipăia cicatricile de pe spate, abdomen, picior. Dar ce se întâmplă cu cele care nu lasă cicatrici vizibile? Oare se pun la socoteală și avorturile ca operații? Nu reușesc să mi le aduc aminte pe toate. Poate că e mai bine așa. Cât de zadarnic e calculul pe care-l fac...

S-a uitat la locul gol de sub cearșaf, acolo unde până nu demult se aflase piciorul bolnav. Jumătatea de picior amputată se simțea straniu de reală. Era același

picioar — jumătatea aceluiași picior, a dreptului, a piciorului în care apăruse pentru prima oară demonul durerii.

Avea șase ani când, într-o bună dimineață, s-a trezit cu frisoane. La început, părinții ei nu s-au îngrijorat. Frisoane, temperatură, răceală, durere în gât, diaree, vărsături, dureri de stomac... La fel ca toți copiii, și cele patru fetițe ale lor se mai și îmbolnăveau din când în când. Credeau că nu au motive de îngrijorare și că la mijloc nu e altceva decât o stare trecătoare.

Ulterior însă, a cuprins-o durerea. Mai întâi a apărut în picior, de parcă ar fi mușcat-o ceva. O fiară uriașă, poate un câine care-și înfipsea cu putere fălcile în piciorul ei și-i smulgea mușchii cu colții. A început să urle de durere, nu putea face nimic altceva decât să urle. Nu putea să descrie senzația care-i sfâșia corpul. Își aducea aminte de deznădejdea tatălui ei, de chipul acestuia aplecat asupra patului ei și de cuvintele lui: Ce e cu tine, spune-mi, ce s-a întâmplat? În timp ce ea se zvârcolea de durere, scăldată în propria-i sudoare, Don Guillermo, bunul ei tată, aștepta să-i răspundă, să-i dea o explicație oarecare. O articulare logică de cuvinte ca să poată înțelege ce se întâmplă cu fata lui. Cum ar fi putut altminteri s-o ajute? Nu ajutau cu nimic țipetele ei de neînțeles. Durerea cere rostirea unor cuvinte, comunicare. Pretinde un soi de dialog. Pretinde cuvinte. Dar copila nu scotea decât gemete și vaiete.

De câte ori își aducea aminte de acea întâmplare, își vedea piciorul ei mic (dacă nu ar fi detestat sentimentalismele, i-ar fi spus picioruș) smucindu-se și contractându-se involuntar. Ca și cum ar fi fost posedat, rupt de restul corpului. Își vedea mama înmuind un prosop în apă caldă, brațele măslinii ale servitoarei care țineau ligheanul alb de porțelan și degetele ei chircite. Suprafața apei sclipea, iar ea se concentra asupra acestei sclipiri de parcă asta ar fi putut-o detașa de picior, de sine. Simțea o dorință arzătoare de a ieși din propriul corp. Ori ca cineva să-i reteze piciorul care nu mai era al ei. Piciorul ei se zbătea spasmodic în pat de parcă înnebunise. Iar ea urla panicată. Mama i-a înfășurat bietul picioruș (și totuși!) cu prosopul cald, spunându-i, a auzit foarte limpede: Nu mai țipa, liniștește-te, o să treacă, o să treacă...

Mi-am amintit de vorbele care urmau să-mi fie cel mai adesea adresate de mama. De câte ori le va mai rosti! Și de fiecare dată cu motiv, doar că niciuna dintre noi nu avea siguranța asta pe atunci, în clipele în care acea fiară necunoscută, fără de nume, creatura aceea demonică, îmi smulgea fășii de carne, iar mama îmi ștergea transpirația de pe frunte și-mi șoptea: O să treacă, o să treacă...

Și într-adevăr, durerea se atenua pe moment, corpul se vlăguia. Copila se cufunda într-o stare de exaltare, ca urmare a dispariției durerii. Dar, în clipa următoare, începea să urle și mai tare, pentru că spasmul din picior de

fapt nu încetase. Demonul își înfipse colții și nu-i mai dădea drumul. Părea că a hotărât să-i smulgă piciorul, să i-l răpească, să-l devoreze.

În cele din urmă, părinții au chemat un doctor. Diagnostic: paralizie infantilă. Tratament: repaus total la pat. Urmări: un picior mai scurt și mai subțire, infirmitate.

A fost nevoită să stea nouă luni în pat. Era o veșnicie pentru un copil ca ea, atât de vioi. Dacă tot nu putea ieși din odaie, a descoperit un mod de a ieși din sine: și-a făcut o prietenă imaginară care s-o ajute să evadeze într-o altă realitate.

Micuța ei prietenă nu avea nume. Frida o chema după ce sufla în geamul ferestrei de lângă pat și pe suprafața aburită desena repede, foarte repede, o ușă. Una mică, aproape invizibilă. Chiar și fetița pe care o zărea era invizibilă pentru ceilalți, dar nu și pentru ea.

De îndată ce se strecura pe ușă în cealaltă realitate, prietena ei o aștepta deja acolo. Râdea, tot timpul era zâmbitoare și veselă. O lua de mână și o purta cu ea. În lumea aceea, cealaltă, nu erau decât ele două. Nu-și mai amintea nici de vocea și nici de chipul ei, ținea minte doar că dansau într-un salon spațios și gol care părea făcut din gheață. Fetița dansa, Frida o urma și-i povestea. Îi povestea, îi tot povestea dansând. Aluneca prin spațiu, se rotea în jurul ei, își mlădia trupul cu ușurință. N-o deranja piciorul bolnav, părea că nici nu-l simțea. Ele două formau un cuplu perfect. După ce se întorcea în pat, starea de fericire inexplicabilă dura încă mult timp.

Într-un tablou, unul mic de tot, cel mai mic pe care-l pictase vreodată, Fetița cu masca de mort, pe fundal nu se zăresc decât vârfulurile înghețate ale unor munți acoperiți cu zăpadă. Fetița stă singură pe pământul bătătorit și întunecat și poartă o mască de mort ce rânjește. De fapt, nu este clar dacă e vorba doar de o mască ori de propriul craniu. La picioarele ei zace o altă mască, mult mai fioroasă, de animal: o mască cu dinții rânjind, cu limba scoasă, roșie de la sângele care i-a picurat din gură când a mușcat-o de picior. Dar oricum nu are nicio importanță, ambele măști reprezintă moartea.

Încă din copilărie, moartea i-a dat târcoale, i-a stat aproape. Ca o umbră ce nu avea să o părăsească niciodată. Craniul alb, fantomatic, cu nuanțe de gri (griul reprezintă aici culoarea fricii) i-a fost mereu prezent în viață, o parte inseparabilă din ea.

Fetița stă singură sub un cer tulbure și nori amenințatori se rostogolesc deasupra ei. E încă un copil, nu i s-a conturat încă chipul ce îi va fi hărăzit mai târziu. Când va crește, va avea trăsăturile Friedei.

Iar Frida va picta din nou și din nou chipul ei peste acel craniu, dovadă că e încă în viață.

După cele nouă luni petrecute în pat, piciorul drept i se scurtase și se netezise ca un baston. Ceilalți copii au observat asta, nu aveau cum să nu observe. La școală, strigau după ea „oloaga“. Noaptea îi visa ca pe niște coioți care dădeau târcoale mișelește cu boturile lor urâcioase, urmărind să-și înfigă colții în piciorul ei. Se apăra. Îi lovea

pe cei ce-o jigneau, dar nu plângea. Pentru ea, școala a fost de la început un loc al suferinței și tocmai de aceea un loc în care a exersat autoapărarea.

Mama ei a luptat împotriva răutăților copiilor așa cum s-a priceput, chiar și cu numeroase perechi de ciorăpei cu care o încălța, ca să nu se vadă cât de subțire îi era piciorul drept. N-a reușit însă să păcălească pe nimeni. Doar noile cizmulițe făcute la comandă au putut să-i echilibreze mersul. Nu însă și îndărătnicia. Cizmulițele o făceau să se creadă importantă: era atât de micuță, dar avea deja voie să le poarte ca o adevărată domnișoară. Încă le mai păstra în cameră, lângă păpușa ei preferată, lângă statuetele aztece dăruite de Maestro și de scheletele din *papier mâché*. Erau confecționate din piele fină de vițel, cu vârfurile mai închise la culoare. Își aducea aminte și de cât timp avea nevoie servitoarea să-i introducă șireturile în toate orificiile și cu câtă răbdare aștepta ea să termine. Cizmulițele acelea îi aminteau de vremurile când pleca cu tatăl ei la plimbare în afara orașului. În timp ce tatăl ei picta cu acuarele, ea strângea pietricele și urmărea fluturii, păsările, găzele.

Atunci am simțit pentru prima oară invidia, îmi amintesc prea bine. Nu față de ceilalți copii, care nu șchiopătau, ci față de toate creaturile înaripate. Odată, când mi s-a așezat un fluture pe mână, fâlfâind din aripioarele lui aurii delicate, am început brusc să plâng. Nu știam ce-aș putea să-i spun tatei. Nu știam că e vorba de invidie. De ce nu am și eu aripi, l-am întrebat. Tata nu a zâmbit.

Poate că era deja un semn al nenorocirii ce urma să vină, mi-a trecut prin minte în dimineața aceea când mă foiam în pat.

După perioada de repaos la pat din cauza poliomielitei, deși era încă copil, a înțeles repede că a rămas marcată pe viață. Avea două căi de a face față acestei situații: fie să se resemneze, să-și accepte infirmitatea ca un dat de care trebuia să se rușineze și să se ascundă în ultimul colț al casei, fie să lupte. De la o vârstă fragedă a fost obligată să se împace cu ideea că e altfel decât ceilalți. Ulterior a trebuit să deprindă cel mai important lucru — cum să-și transforme infirmitatea în avantaj. Dar ca să învețe acest lucru, a trebuit să mai treacă multă vreme.

Bătaia de joc a copiilor îi provoca furie și o sfida, însă nu o făcea să se compătimizească. Așa mică cum era, nu accepta înfrângerea, asta era pentru copiii răsfățați, precum sora ei mai mică, Kity, și prietenele acesteia. Văicăreala o dezgusta dintotdeauna, la fel și oamenii care-și arătau orice slăbiciune. Dacă tot era diferită de ceilalți, putea măcar să încerce să fie mai bună, mai rapidă, mai puternică. Nu a trecut mult și a învățat să meargă pe bicicletă. Se cățara în copaci și înota mai repede decât fetițele care săreau coarda și jucau șotron având grijă să nu-și murdărească rochițele. Era mai bună și decât Kity, care e drept că nu era șchioapă, dar nici prea îndrăzneță. Și pentru că ea era diferită, putea să fie îndrăzneță și să se încumete să facă ceea ce fetițele de seama ei n-aveau curajul, și anume

să învețe box și lupte. În vreme ce mama ei o compătimea pe ascuns, tatăl o susținea în toate și-i spunea că e mai bună decât ceilalți pentru că e mai curajoasă și că a fi inteligent și curajos e mai important decât să fii șchiop, iar ea le avea pe amândouă.

Și în timp ce gonia în parcul din apropiere cu bicicleta simțea că zboară. Dacă aș putea să zbor, își spunea ea pe atunci, n-aș mai avea nevoie de picioare.

N-am putut evita însă nici compătimirea, nici răutatea lumii. Compătimirea se simțea de la o poștă, o recunoșteam inevitabil pentru că crescusem cu ea, m-a însoțit o viață întreagă. Uneori mi se părea că mă voi sufoca de aerul îngreunat de duhoarea bine-cunoscută.

De regulă venea la ei în vizită o cucoană mai în vârstă, o cunoștință de-a bunicii. Era mică de statură și rotunjoară ca o turtă. Se învârtea prin odaie până când ajungea pe canapea și se scufunda în perne, respirând cu greu, obosită pentru că făcuse cei câțiva pași, și poate că așa și era. Apoi scotea o batistă dintr-o țesătură foarte fină și-și ștergea gâtul și decolteul. Îi aducea bomboane, dintre acelea care nu se lipeau de degete, pentru că erau învelite în staniol. În schimb, ea îi dădea voie s-o țină la piept și s-o mângâie pe creștet. Mângâind-o cu mâna liberă, cealaltă fiindu-i ocupată să se șteargă și să-și facă vânt, spunea: Sărăcuța de tine, biata mea mititică! Apoi ofta mai cu foc, aproape că-i dădeau lacrimile. Emană un miros dulce-acrișor, dulceag, de transpirație, de zahăr vanilat și ceai de mentă servit de menajeră și încă ceva

nedefinit, neobișnuit și intens. Mirosea a tutun, dar altfel decât cel de lulea fumat uneori de tata. După ce-și sorbea ceaiul de după-amiază, scotea o cutiuță din argint căreia îi spunea „tabacheră“. Ducea la nas o pulbere închisă la culoare, așeza puțină pe deget și priza. Cucoana priza tutun. Don Guillermo, așa osos și înalt cum era, stătea lângă fereastră și privea ritualul cu tutunul prizat care o atrăgea pe fetiță. Nu aproba nici lingușeala interesată a Fridei, când se prefăcea că-i face plăcere, în schimbul unor bomboane, să se lase mângâiată de cucoană pe creștet, așa cum nu aproba nici compătimirea femeii față de fetiță, exprimată de câte ori venea la ei în vizită. Odată, stăpânindu-și cu greu mânia în fața copilului, nu a mai rezistat. Vă rog, tanti, nu-i mai repetați fetiței cât e de vrednică de milă! Ea l-a privit mirată, ca și cum Don Guillermo n-ar fi fost în toate mințile. Dar uită-te la ea cum șchioapătă, sărăcuța, a spus ea cu tristețe. Numai dumneavoastră vi se pare, a spus tatăl ieșind val-vârtej din încăpere, vădit furios, după felul cum pășea. Cucoana și-a luat bomboanele și a plecat șontâc în urma lui.

În aerul cald care răzbătea în după-amiaza aceea târzie din curte prin ușa deschisă de la cameră, în mirosul de tutun care se amesteca cu cel de lavandă, iasomie și trandafir galben cățărător, a recunoscut izul compătimirii. După plecarea cucoanei, tata i-a spus fetiței cât de important e, cel mai important, ca ea să nu creadă că e vrednică de milă. Dar ei, de fapt, nici nu-i trecuse prin minte așa ceva. Reținuse însă acel miros.

Lumina de dimineață, încă slabă și difuză, se furișă alene sub perdelele închise la culoare, ocolea obiectele din cameră întinzându-se pe podea.

Cămașa de noapte era îmbibată de transpirație, tremura, dar se consola că cel puțin pe moment e conștientă. De îndată ce va primi injecția, se va cufunda din nou într-o stare de semiconștientă. Ar fi putut să-și aprindă o țigară, dar asta ar fi solicitat un efort în plus. Ar fi trebuit să-și scoată mâna de sub cuvertură, să ia pachetul de țigări de pe noptieră, să apuce cutia de chibrituri, să aprindă o țigară și să tragă un fum. Atunci ar fi început să tușească și să regrete această mișcare simplă. Auzea păsările din curte. Încă puțin și se va trezi, iar Mayes va deschide ușa de la camera ei intrând cu un lighean și un prosop. Acel ritual matinal devenise absurd și monoton. De aceea prefera să stea nemișcată în pat încercând să deslușească începutul unei zile noi.

Încerca să-și aducă aminte de perioada de dinainte de poliomielită, când nu știa că mersul poate fi un exercițiu atât de greu, pentru că nu era încă împovărată de greutatea corpului ei. Își amintea cum alerga pe dealurile din împrejurimi în urma tatălui ei, ducându-i șevaletul. De fiecare dată când o însoțea pe menajeră la piață, pe mama la slujba de utrenie duminica, ori pe Kity la școală... mergea fără să simtă că o jenează corpul. Dar după perioada de repaos din cauza poliomielitei, corpul ei căpătase o greutate nouă. Nu doar în sens fizic, își spunea, ci și metafizic. Se transformase într-o povară, greoi ca un bolovan pe care ești nevoit să-l

tragi după tine. După accident, devenise conștientă de greutatea acestuia aproape în fiecare clipă a vieții sale.

Trebuia însă să recunoască uneori că resimte și un oarece elan, vioiciune și plăcere — cum altfel ar fi putut să-și adune toate forțele și să continue să tragă de corpul ei, care se îngreuna din ce în ce mai mult? De aceea încercase în dimineața respectivă să-și aducă aminte tocmai de clipele când era atât de simplu să te trezești și să te ridici din pat fără ajutorul nimănui.

Și chiar dacă zilele acelea au existat, s-au pierdut apoi în ceața care, cu cât trecea timpul, se îndesa și se înfășura în jurul ei ca o gelatină.

Crescuse ca o fetiță energică și zvăpăiată care se tunde scurt și purta pantaloni. Citea poezii, ieșea cu prietenii și era îndrăgostită de Alex. Iubea bărbății mai mult decât iubea femeile, pe tata mai mult decât pe mama, pe băieții mai mult decât pe fetițe. La liceu, în gașca lor, cu excepția ei mai era o singură fată. Într-una dintre fotografiile de familie făcute de tatăl ei, purta costum de bărbat. Surorile și mama erau îmbrăcate în rochii elegante, în vreme ce ea purta un costum bărbătesc cu vestă și cravată. Cu părul lins pe spate, cu un baston în mâna dreaptă, privea direct spre aparatul de fotografiat.

În fotografia aceea nu-ți puteai da seama cu certitudine nici după chip și nici după atitudine că era de fapt fată. În timp ce mama și surorile ei zâmbeau cochet, ea era foarte serioasă. Părea ușor scortșoasă, chiar arogantă. Își dădea

seama că în acea fotografie de familie, „formală“, apariția ei e provocatoare. Dar își putea permite acele extravagante, pentru că era preferata tatălui. Dintre cele șase fiice, doar ea avea studii. De altfel, cele două fiice din prima lui căsătorie cărora abia de li se pomenea numele din cauza Dinei Matilde, care nu voia să le primească să locuiască cu ei, au fost trimise la mănăstire. Nici față de propria-i fiică, cea mare, care-i purta numele, mama nu era mai tandră. Când a fugit la cincisprezece ani cu un băiat, nu i-a mai dat voie să se întoarcă acasă. Tatăl nu părea să aibă vreun cuvânt în deciziile mamei. Era fotograf profesionist, cu o fire blajină, introvertit și extrem de retras. După serviciu se retrăgea la el în cameră, cânta la pian și-i citea pe filosofii germani. Niciodată nu vorbea despre viața pe care o lăsase în urmă, sau că îi lipsea Germania, limba lui maternă, studiile făcute... Iar soția lui, mama Matildei, Adrianei, Fridei și Cristinei era o femeie practică, foarte îndărătnică și mai mereu prost dispusă. Poate că tocmai de la mama ei moștenise această rezistență și chiar o oarece rigiditate.

Mama considera studiile Fridei drept inutile. La fel ca pe celelalte trei fiice, o învățase tot ceea ce trebuia să știe o femeie când se mărită și face copii. Știa să gătească, să facă curățenie, să coasă, să brodeze, să tricoteze, așadar la ce bun era să-ți expui familia la cheltuieli inutile? Cu toate acestea, tatăl ei a insistat. Spunea că Frida îi seamănă cel mai mult și era decis ca ea să-și termine studiile — tocmai pentru că el nu reușise — și să devină medic. Don Guillermo nu a spus niciodată că și-ar fi dorit un fiu, asta era doar presupunerea

Fridei, bazată pe surâsul lui în timp ce-și fotografia familia și o așeza pe ea în centru, îmbrăcată în costum bărbătesc.

Și poate că Dona Matilde se opunea studiilor ei și pentru că ea era neștiutoare de carte. Pe vremea când poza în fața camerei tatălui îmbrăcată ca un bărbat tânăr, ignoranța mamei i se părea Fridei firească. Ulterior a regretat că a judecat așa, dar mama nu mai vedea niciun rost în a învăța. Să învețe să scrie și să citească? La ce bun? Viața era oricum suficient de complicată, îi spunea.

A avut dreptate mama, și-a spus în dimineața aceea. Câtă dreptate a avut...

I-a revenit în amintire acea întâmplare de demult care i-a schimbat pentru totdeauna cursul vieții. Ce straniu e că nu a presimțit deloc nenorocirea ce urma să se întâmple. Era septembrie. Se plimba prin piață ținându-se de mână cu Alex, inspirând miasma primei ploii de toamnă. Privirea i-a fost atrasă de niște pepeni galbeni și de o păpușă din porțelan într-o rochiță *bleu ciel* din vitrina unui anticariat. Și-a adus perfect aminte de acele culori și de gustul unei felii de portocală pe care i-a dus-o Alex la gură. Prospețimea ei i-a pătruns în tot corpul. Sucul portocalei i s-a scurs pe degete și a început să le lingă unul câte unul. Stăteau în stradă, privirea lui Alex s-a cufundat în ochii ei, o adiere de vânt îi răcorea spatele, Frida îi mângâia pielea de sub cămașă simțindu-i căldura abdomenului. Era conștientă că trecătorii îi privesc și că o femeie le zâmbea.